Zarząd Getta

Kategorie: Instytucje

Niem. Gettoverwaltung. W końcu 1939 r., po nieudanych próbach wysiedlenia Żydów z Łodzi, władze niemieckie przystąpiły do realizacji projektu tymczasowego skoncentrowania pozostałych w mieście Żydów w dzielnicy zamkniętej. Dokładne wytyczne rozesłano do władz policyjnych, gospodarczych i politycznych 10 grudnia 1939 r. Przewidywano w nim utworzenie getta w północnej części miasta. Pomysł doprecyzowano na początku lutego 1940 r. i wytyczne opublikowano w zarządzeniu prezydenta policji Johannesa Schäfera z 8 lutego 1940 r. (vide Dzielnica zamieszkania dla ?ydów). Do końca kwietnia przesiedlono na północ miasta wszystkich przebywającym w nich Żydów. Prze?o?ony Starsze?stwa ?ydów został odpowiedzialny za organizację życia wewnętrznego getta i przestrzeganie zakazu opuszczania jego granic bez zezwolenia.

Ze strony władz cywilnych Litzmannstadt przystąpiono do organizacji aparatu administracyjnego, który od 1 stycznia 1940 r. działał na podstawie niemieckiej ustawy gminnej jako samodzielny powiat miejski. Stopniowo tworzono nowe struktury oparte o wzorce z miast z Rzeszy. Sprawy związane z funkcjonowaniem powstającej „dzielnicy zamieszkania dla Żydów" znalazły się w kompetencjach Wydziału Aprowizacji i Gospodarki Zarządu Miejskiego kierowanego przez Johannesa Moldenhauera. Po oficjalnej decyzji wstrzymującej wysiedlenia z 23 marca 1940 r., gdy okazało się, że koncentracja Żydów nie jest rozwiązaniem tymczasowym, pojawiła się potrzeba rozgraniczenia kompetencji poszczegól- nych władz w stosunku do getta. Jeszcze przed zamknięciem jego granic, 27 kwietnia 1940 r. zorganizowano naradę nadburmistrza, prezydenta rejencji łódzkiej (vide Kraj Warty), prezydenta policji oraz przedstawicieli Głównego Urzędu Powierniczego – Wschód i Izby Przemysłowo-Handlowej. Ustalono, że za bezpieczeństwo i granice getta odpowiedzialne będą władze policyjne, zaś Zarząd Miasta ma sprawować nadzór administracyjny i organizacyjny, w tym nad sprawami gospodarczymi.

Za sprawy związane z gettem miała odpowiadać powołana 29

kwietnia 1940 r. komórka Wydziału Aprowizacji pod nazwą Biuro Aprowizacji i Gospodarki Getta (niem. Ernährungs und Wirtschaftsstelle Getto – EWG). Dysponowała ona niezależnym budżetem i wydzielonym kontem nr 700 w Komunalnej Kasie Oszczędności z zaliczką 20 tys. RM. Kierownikem komórki został Moldenhauer, a jego zastępcą Aleksander Palfinger, który był odpowiedzialny na zakupy żywności i dostawy do getta.

W kompetencjach Biura znalazło się zaopatrywanie getta w żywność, opał i inne artykuły pierwszej potrzeby, a także prowadzenie rozliczeń z miastem. Wraz z organizacją życia wewnętrznego getta i nowymi zadaniami, jakie stanęły przed administracją stopniowo obejmowano nadzorem kolejne aktywności. Finansowanie zapewniono poprzez ustanowienie specjalnego podatku wynoszącego 15% wartości wszystkich towarów i produktów docierających do getta.

Od 5 maja 1940 r. kierownictwo komórki objął Hans Biebow zastępując Moldenhauera. W krótkim czasie dobrał sobie grono zaufanych współpracowników i doprowadził do odsunięcia Palfingera, z którym popadł w konflikt. Najważniejsze stanowiska objęli Friedrich Wilhelm Ribbe jako zastępca Biebowa, Josef Hammerle mianowany kierownikiem ds. finansowych oraz Wilhelm Quay mianowany kierownikiem kancelarii. 29 października 1940 r. biuro zyskało status samodzielnego wydziału Zarządu Miejskiego o nazwie Zarząd Getta z siedzibą przy Moltkestrasse 157.
Zarządowi podlegała administracja żydowska getta kierowana przez Przełożonego Starszeństwa Żydów, był on jedynym pośrednikiem między władzami miejskimi i instytucjami w getcie, a Biebow miał wyłączne prawo reprezentowania władz miejskich wobec getta. Cała korespondencja między gettem, a światem zewnętrznym przechodziła przez Zarząd Getta.

By móc sprawować bezpośrednią kontrolę nad działaniami administracji getta biura Zarządu ulokowano na Ba?uckim Rynku w bezpośrednim sąsiedztwie Centralnego Sekretariatu Rumkowskiego. Zarząd odpowiadał za finanse getta – przez konta Zarządu przechodziły wszelkie należności za żywność dostarczaną do „dzielnicy zamkniętej” oraz zarobki żydowskich robotników zatrudnionych w resortach i poza gettem. Na jedym ze spotkań określających zakres kompetencji ustalono również, że w przypadku braku środków na działanie Zarządu miały zostać one pozyskane ze

spieniężenia produktów skonfiskowanych łódzkim Żydom.

Zarząd Getta odgrywał aktywną rolę w procesie wykorzystywania pracy przymusowej żydowskich robotników. Jednym z zadań instytucji było pozyskiwanie zamówień od niemieckich firm lokowanych w zakładach produkcyjnych getta oraz ich obsługa. W tym celu przygotowywano broszury informacyjne i katalogi z próbkami pokazującymi możliwości produkcyjne resortów.

Biebow dążył do roztoczenia kontroli nad innymi gettami powstającymi na terenie prowincji. 18 października 1940 r. prezydent rejencji zarządził by niemiecki Zarząd Getta objął nadzór nad interesami Rad Starszych we wszystkich gettach w rejencji łódzkiej. Już w następnym miesiącu Biebow uzyskał zgodę, by wszystkie zamówienia od firm zewnętrznych dla warsztatów w gettach prowincjonalnych przechodziły przez Zarząd Getta. Za „czynności nadzorcze” pobierał 40% zarobków zatrudnionych w warsztatach Żydów. Warsztaty krawieckie i bieliźniarskie koordynowane przez Zarząd Getta funkcjonowały w gettach w Bełchatowie, Brzezinach, Gostyninie, Łasku, Ozorkowie, Pabianicach, Zduńskiej Woli i zatrudniały w sumie kilkanaście tysięcy robotników.

Po rozpoczęciu akcji likwidacyjnych w gettach prowincjonalnych Kraju Warty w 1942 r. Zarząd Getta był zainteresowany grabieżą mienia należącego do ofiar. Kompetencje te potwierdziło zarządzenie Arthura Greisera z 23 marca 1942 r. Na potrzeby operacji utworzono specjalne konto w Miejskiej Kasie Oszczędności Litzmannstadt o numerze 12300. Zasilane ono było ze zrabowanego mienia z gett prowincjonalnych, a fundusze na nim zgromadzone przeznaczone były na opłacenie procesu likwidacji gett m.in. wypożyczenie młynka do mielenia kości używanego w obozie zag?ady w Che?mnie nad Nerem.

Adam Sitarek

Źródła

APŁ, 176/428, k. 1-4; ibid., 221/29181, k. 4-7;
Dokumenty i materiały do dziejów okupacji niemieckiej w Polsce, t. 3: Getto łódzkie, cz. 1, s. 167–169, 279;

P. Klein, Die „Gettoverwaltung Litzmannstadt” 1940 bis 1944. Eine Dienststelle im Spannungsfeld von Kommunalbürokratie und staatlicher Verfolgungspolitik, Hamburg: Hamburger Edition, 2009, s. 86-87;
A. Sitarek, Otoczone drutem państwo”. Struktura i funkcjonowanie administracji żydow- skiej getta łódzkiego, Łódź: IPN, 2015, s. 83-86;
A. Sitarek, Rola niemieckiego Zarządu Getta w Łodzi w eksterminacji gett prowincjonalnych w Kraju Warty [w:] Zagłada Żydów na polskiej prowincji, red. A. Sitarek, M. Trębacz, E. Wiatr, Łódź: IPN, 2012, s. 295–307.

Tagi

administracja niemiecka eksterminacja grabież mienia prawo okupacyjne

Data aktualizacji: 07-11-2026

Data dodania: 04-10-2025